

Türkiye’de Aile Yapısında ve Kültüründe Yakın Gelecekte Önem Kazanacak Gelişmelerin Değerlendirilmesi

In Family Structure and Culture in Turkey Evaluation of Developments That Will Get Important in The Near Future

Aybüke KAPLAN ⁽¹⁾

Cited/Atf: Kaplan, A. (2021). Türkiye’de aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacak gelişmelerin değerlendirilmesi, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 69-81.

ÖZET

Zaman boyunca insanlık süregelen ve farklı yapılar ile kendini göstermiştir. İnsanlar aileler içerisinde toplanmış, doğmuş, büyümüş ve değişmiştir. İnsanlar değişimi kuşaktan kuşağa aktarmış ve bu değişim aile yapılarını da etkilemiştir. Türk toplumunda aile genellikle geleneksel, dini bir kurum anlayışına dayansa da ekonomik, kültürel, siyasal, demografik değişimlerin bir parçası olarak da ele alınmaktadır. Türkiye’de aile üzerinde yapılan çalışmalar doğrultusunda 1960’lı yıllardan bu yana aile yapısında hızlı bir değişim yaşandığı görülmektedir. Türkiye’de aile üzerinde yapılan araştırmalara baktığımızda öncelikle Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları karşımıza çıkmaktadır. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizinin veri kaynağını Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları 2006, 2011 ve 2016 verileri oluşturulmaktadır. Yapılan bu araştırmanın amacı istatistiksel verilerden yola çıkarak gelecek 10 yıl içerisinde Türkiye’de aile yapısındaki ve kültüründeki değişimleri ortaya koymaktır. Bununla birlikte aile değişimini açıklayan güncel kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde tek kişilik aile oranları, tek kişilik ailelerde cinsiyet değişkeni, tek ebeveynli aile oranları, çocuksuz aile oranları değerlendirilmiştir. Araştırmanın veri kaynağı da bahsi geçen istatistik analizine dayanmaktadır. Araştırma sonucunda toplum yapısındaki gelişmelerle birlikte kadının erkeğe bağımlı konumunun sarsıldığı ve bu kapsamda hem boşanma oranlarının hem de kadınların ve erkeklerin yalnız yaşama isteklerinin artması durumu ortaya konulmuştur. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde tek kişilik aile oranı, tek ebeveynli aile oranı ve çocuksuz aile oranının artışın sürekli olarak devam etmesi beklenmektedir.

ABSTRACT

Throughout time, humanity has continued and manifested itself with different structures. People gathered in families, were born, grew up and changed. People have transferred the change from generation to generation and this change has also affected family structures. Although the family in Turkish society is generally based on a traditional and religious institution, it is also considered as a part of economic, cultural, political and demographic changes. In line with the studies on the family in Turkey, it is seen that there has been a rapid change in the family structure since the 1960s. When we look at the studies on the family in Turkey, we first come across the Turkey Family Structure Studies. The data source of the Turkey Family Structure Advanced Statistical Analysis conducted by the Ministry of Family, Labor and Social Services, General Directorate of Family and Social Services, is the Turkish Family Structure Research 2006, 2011 and 2016 data. The aim of this research is to reveal the changes in family structure and culture in Turkey in the next 10 years, based on statistical data. However, within the framework of current theoretical approaches explaining family change, single-person family rates, gender variable in single-person families, rates of single-parent families, and childless families were evaluated. The data source of the research is also based on the mentioned statistical analysis. As a result of the research, it has been revealed that with the developments in the social structure, the dependence of women on men has been shaken, and in this context, the increase in both the divorce rates and the desire of women and men to live alone. In the next 10 years, it is expected that the rate of single-person family, single-parent family rate and childless family rate will continue to increase continuously.

MAKALE TARİHİ

Geliş Tarihi: 05.07.2021
Kabul Tarihi: 19.08.2021

ANAHTAR KELİMELER

Aile, toplumsal değişim, aile yapısı

ARTICLE HISTORY

Received: 05.07.2021
Accepted: 19.08.2021

ANAHTAR KELİMELER

Family, social change, family structure

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kadın ve Aile Çalışmaları Doktora Programı, e-posta: aybuke.kaplan@student.asbu.edu.tr

GİRİŞ

Bu çalışmada “Türkiye 1980’li yıllardan günümüze nüfusun kentlerde yaşadığı, eğitim düzeyinin yükseldiği, doğuştan beklenen yaşama süresinin uzadığı; bunun karşısında yıllık nüfus artış hızının yavaşlaması, toplam milli gelir ve kişi başına düşen gelirin arttığı bir sosyoekonomik yapı haline gelmiştir. Böylelikle Türkiye toplum yapısının, kırsal, geleneksel, tarımsal ve ataerkil bir toplumsal yapıdan giderek daha modern, kentli, demografik geçişini tamamlamış toplum biçimine dönüşümü hızlanmıştır.” tespitinden yola çıkarak Türkiye’de önümüzdeki 10 yıl içerisinde aile yapısında, kültüründe önem kazanacak gelişmeler değerlendirilmiştir. Son zamanlarda gerek medyada gerekse akademik çalışmalarda Türkiye’deki aile yapısında yaşanan değişim/dönüşümler tartışma konusu haline gelmiştir. Özellikle boşanma oranlarının artması durumu üzerine aile yapısının öngörülen değişimleri hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Bu araştırmanın amacı Türk Aile Yapısı Araştırmalarının (2006, 2011, 2016) istatistiksel verilerden yola çıkarak gelecek 10 yıl içerisinde Türkiye’de aile yapısındaki ve kültüründeki değişimleri ortaya koymaktır. Bu değerlendirmede aile değişimini açıklayan güncel kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde tek kişilik aile oranları, tek kişilik ailelerde cinsiyet değişkeni, tek ebeveynli aile oranları, çocuksuz aile oranları değerlendirilmiştir. Değişimi engelleyen ya da destekleyen dış faktörler araştırma değerlendirmesinde sabit kabul edilerek toplumsal gelişimsel etkiler çerçevesinde belirli aralıklar ile yapılan aile araştırmalarının verilerinden yola çıkarak doğru orantılı olacak şekilde gelecek 10 yıl hakkında çıkarımlar yapılmıştır. Türkiye’de aileler üzerinde yapılan çalışmaların istatistik verilerinden faydalanarak önümüzdeki 10 yıl içerisinde bu etkilerin topluma nasıl mal olduğu ortaya konulmuştur.

1. Toplumsal Değişim ve Aile

İnsanlık, zaman boyunca süregelen, değişim göstermiştir. Yaşamın insanlığa sunduğu zaman ve mekânda, insanlar aileler halinde toplanmaktadır. Çocuklar doğmakta, büyümekte, dağılmakta, yer değiştirmekte; sonrasında insanlar yine birleşmektedir ve bu durum sürekli olarak kendini yinelemektedir (Ersevîm, 2008: 23). Bu yineleme sırasında da aile yapısı değişime uğramakta, insanlar bu değişimi kuşaktan kuşağa aktarmaktadır.

Türk toplumunda aile genellikle geleneksel, dini bir kurum anlayışına dayansa da ekonomik, kültürel, siyasal, demografik değişimlerin bir parçası olarak da ele alınmaktadır. Süreç içerisinde meydana gelen değişimlerden kentleşme, üretim biçimlerinin değişimi, hizmet sektörünün gelişimi, istihdam koşullarının farklılaşması, kadın-erkek fırsat eşitliği alanında kaydedilen ilerleme, eğitime katılımın genişlemesi, demografik yapıdaki değişimler, sosyal politikalar dâhilinde güçlendirilen dezavantajlı durumlar ve kurum/kuruluşların değişen yapıları arasında ailenin değişimini göz ardı etmemek gerekmektedir. Çevresel olarak değerlendirdiğimiz bu yapıların değişimi/dönüşümü Türk aile yapısında değişimlere sebebiyet vermiştir.

Türkiye’de ailelerde yapısal anlamda değişime baktığımızda göç ve kentleşmenin büyük etkisi kendini göstermektedir. Kırdan kente göçün yoğun olarak yaşandığı 1950’li yıllarda kentlerde yeni yaşam ve ilişki biçimleri oluşmaya başlamıştır. Kırsal kesimdeki aile daha sabit bir yapıya sahipken kentteki ailelerin etkileyen faktörlerin çoğalması doğrultusunda daha değişken, dinamik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir (Sunar, 2019). Kırsal kesimde aileyi değiştiren bileşenlere baktığımızda gelenekler ve örflerin önemi göze çarpar iken kentte bu bileşenleri hukuki ve iktisadi alan daha etkin görmektedir. Türkiye’deki aile yapısındaki ve hatta akrabalık örüntülerine meydana gelen değişimler için etkisi büyük olan göç ve kentleşme kadın-erkek toplumsal rollerinin de değişimini sağlamıştır.

Türkiye’de aile yapısında değişimi etkileyen diğer temel unsur ise üretim sisteminin değişimi ve toplumun geçim kaynaklarının farklılaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşme ve sonrasında hizmet sektörünün gelişimiyle birlikte iktisadi alanda hızlı bir değişim yaşanmasıyla

aile yapısındaki değişiklikler kendini göstermiştir. İnsanların vakitlerinin büyük çoğunluğunu iş hayatında geçirmesiyle modern toplumda insanların karakterleri, alışkanlıkları, toplumsal ilişkileri, yaşayış biçimleri de dâhil pek çok faktör gelişim gösterirken çalışma yaşamı etrafında şekillenmektedir. Bu sebeple de tarım toplumunun sanayi toplumuna ardından da bilgi ve hizmet toplumuna geçişi insanların yeni iş alanlarına ve yaşam koşullarına uyum sağlamak amacıyla yaşadıkları değişim ailenin dönüşümünü de doğrudan etkilemektedir.

Kırsalda genel olarak aile işi yeni aile bireyleri tarafından sürdürülmektedir. Kente göçen aile bireylerinin hane dışında bir iş hayatının olması hem çalışma şeklini ve üretim anlayışını değiştirirken hem de ailenin işlevleri üzerinde değişikliklere sebep olmuştur. Toplumsal iş bölümünde gözlemlenen bu değişimler ve toplumsal roller üzerinde meydana gelen değişimler yani ataerkil aile yapısının değişime uğraması ve kadın-erkek fırsat eşitliği açısından daha çok gelişim göstermemiş aile yapısını etkilemiştir. Kentleşme ve sanayileşme sonrasında kent nüfusunun artmasıyla hane büyüklükleri küçülmeye başlamıştır (Sunar, 2019). Kırsal toplumda aile yapısı daha çok üretimi sağlamak üzerine yani beraber çalışan, birlikte üreten ve tüketen geniş aile yapısı üzerinde şekillenirken kentte iş bölümünün olması ayrılmış bir çalışma sisteminin olması, üretme ve tüketme şekillerinin farklı olması sebepleri geniş ailelerin parçalanmasına ve çekirdek ailelerin ve tek ebeveynli/tek kişilik aile tiplerinin oluşumuna ortam hazırlamıştır.

Kongar (1992), Türk ailesini egemen bir düzeni sürdürmesiyle ilgili tutucu sayılabilir eğilimlerin kaynağı olacak şekilde değerlendirilmektedir. Osmanlı toplumunda geleneksel ve ataerkil geniş ailenin, günümüzde değişimi amaçlanan kurumlar arasında olarak görüldüğünü dile getirmektedir. Bu sebeple de Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze ailenin geçirdiği değişimleri bilhassa kent ve gecekodu bölgeleri üzerine değerlendirmiştir. Genel olarak ailelerin yeni beklentilerin ve değerlerin aile yapısındaki dönüşüm için etkili olduğunu söylemektedir. Genel bir çıkarım olarak Türkiye'de ailenin doğal, toplumsal ve ekonomik gelişmelerden etkilendiği kadar politika ya da geliştirilen diğer etmenler sayesinde zorunlu olarak da biçimlendiğini dile getirmiştir.

Türkiye'de aile üzerinde yapılan çalışmalar doğrultusunda 1960'lı yıllardan bu yana aile yapısında hızlı bir değişim yaşandığı görülmektedir. Geniş aile oranı %70 iken günümüzde çekirdek aile oranı buna yakın bir istatistiğe ulaşmıştır. Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarına baktığımızda 1968'de çekirdek aile oranı %59,6, geniş aile oranı %32,1, tek ebeveynli aile oranı ise %8,3 iken 50 yıl sonra 2018 yılında geniş ailelerin oranı %15,8, çekirdek ailelerin oranı %65,3 ve tek kişilik hane halklarının oranı ise %16,1 olarak değişim göstermiştir. 1990'lara kadar çekirdek aile oranının artışı gözlemlenirken 1990'lardan sonra tek kişilik hanelerin sayısının arttığı görülmektedir. Bu süre zarfındaki toplumsal değişimler ele alınacak olursa Türk toplumunda sanayi toplumuna geçişte çekirdek ailelerin artışı ve geniş aile yapılarının değişimi gözlenmektedir. Aynı zamanda Türk toplumunun hizmet toplumuna geçişinde de tek kişilik hanelerin arttığı burada da çekirdek aile yapılarının çeşitlendiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda sadece hane tipinde değil hane büyüklüğünde de değişimler kendini göstermiştir. 1968'de çekirdek ailelerin %8,3'ü çocuksuzken 2018'e geldiğimizde bu oran %18'e yani 50 yıllık süre içerisinde oranın 2 katından daha büyük bir yükselme yaşadığı tespit edilmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). Türk toplumunda çocuksuz çekirdek aile geçici bir durum olarak değerlendirilmekteydi, çünkü geleneksel değerler kapsamında evlilik ve çocuk sahibi olmanın toplumda kendini gerçekleştirmek için bir adım atmak olarak anlamı bulunmakta idi fakat zaman içerisinde bu düşünce üzerinde de değişimler meydana gelmiş ve bu durum kalıcı bir olguya dönüşmek yönünde eğilime sahiptir. Çekirdek aile tipi içinde çocuklu çekirdek ailelere baktığımızda da bir değişim söz konusudur. Üç ve daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin sayısal oranı zaman içerisinde azalış gösterirken bir veya iki çocuklu çekirdek ailelerin yaygın olması artış göstermektedir. Bu toplumun aile danışmanlığı desteği alması, eğitim seviyesinin yükselmesi ile yakından ilgili bir konudur.

Bugün baktığımızda çekirdek aile yapısının da küçülmüş olması, ebeveynlerin yaşlandıkça bakımevi huzurevi gibi kurumlarda hizmet almak konusunda daha fazla bir artış yaşanması, kadının toplumsal rollerinin ve toplumun kadından beklentilerinin değişmesi, kadının evde daha çok sözü geçer olması ve kendi kararlarını almak konusunda ataerkil düzenin engellerinden kurtulması gibi durumlar aslında aile bireylerinin eşit şartlara kavuşmasını sağlamış ve doğrudan aile yapısını kuvvetlendirmiştir (Ersevim, 2008: 23).

Tüm bu değişimler ya da dönüşümlere baktığımızda, yok olan/değişen durumlar sadece ailenin yapısal ve işlevsel özellikleri olmayacaktır. Aynı zamanda ailenin geleneksel ve modern konumu da farklılıklar ve aşınmalar göstermektedir (Canatan, 1995: 121).

2. Türkiye’de Aile Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de aile üzerinde yapılan araştırmalara baktığımızda öncelikle Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları (2006, 2011, 2016) karşımıza çıkmaktadır. Bu üç araştırmanın analizinin yapıldığı Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi 2018 ise kapsamlı olarak yayımlanan son araştırma olarak karşımıza çıkacaktır.

Bunun dışında Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmaları, İstatistiklerle Aile, Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması, Aile Yazıları gibi aile üzerinde devlet kontrollü birçok araştırma yapılmaktadır. Fakat bu çalışmada Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları ve Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi verileri kullanılacaktır çünkü araştırma kapsamında değerlendirilecek tek kişilik aile, tek ebeveynli aile ve çocuksuz aile verileri bu araştırmalar içerisinde yer almaktadır.

2.1. Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016 Kapsamında Tek Kişilik Aile Oranları, Tek Kişilik Ailelerde Cinsiyet Değişkeni, Tek Ebeveynli Aile Oranları ve Çocuksuz Aile Oranları Değerlendirmesi

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Araştırma verilerini toplamak amacıyla oluşturulan hane halkı soru kâğıdı 15 yaş üzeri tüm bireylere uygulanmıştır. Türkiye’de tahmini verebilecek şekilde toplam 20.580 hane hesaplanmıştır ve toplamda 17.239 hanede 35.475 kişiye uygulanarak araştırma tamamlanmıştır. Bu kapsamda ortaya çıkan veriler tanımlayıcı çerçeve, hane halkı özellikleri, evlilik, boşanma, aile içi ilişkiler, akrabalık ilişkileri, ailede çocuk ve çocuğa yaklaşım, aile ve toplum hayatına ilişkin algılar, sosyal ve kültürel faaliyetler, yaşlılık ve sonuç ana başlıkları altında ortaya konulmuştur (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016). Bu kapsamda araştırma verilerinden ortaya çıkarak, tek kişilik aile oranları, tek kişilik ailelerde cinsiyet değişkeni, tek ebeveynli aile oranları ve çocuksuz aile oranları değerlendirilmesi yapılacaktır.

2.1.1. Araştırma Kapsamında Tek Kişilik Aile Oranlarının ve Tek Kişilik Ailelerde Cinsiyet Değişkeninin Değerlendirilmesi

Tek kişilik aile oranı verileri ve bu kapsamda cinsiyet değişkenini ele alacak olursak; Türkiye genelinde tek kişilik hanelerin oranı %14 olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber Türkiye’de son 50 yıl içerisinde çekirdek aile oranının %11 ve dağılmış aile oranının %57 artmış, geniş aile ise %138 azaldığı tespit edilmektedir. Tek kişilik hanelerin sayısının da 3 kat artmış olduğu görülmektedir. Tek kişilik hanelerde yaşayan erkeklerin %30’u kadınların ise %13’ünün boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış kadınlar boşanmış erkeklere oranla daha erken tekrar evlenmektedir. Bunun toplumsal olarak sahip olduğumuz kültür etkisi ile bu şekilde bir yönelime sahip olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Aynı zamanda tek kişilik hanelerde yaşam süren erkeklerin %39’u hiç evlenmemiş iken, tek kişilik hanelerde yaşam süren kadınların %71’inin dul olduğu görülmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016). Tek kişilik hanelerde yaşam sürmekte olan kadınlar arasında boşanmış

olmaları oranının erkeklere göre daha düşük seyretmesi, bu hanelerdeki kadınların yaklaşık dörtte üçünün dul olmasıyla yakından ilişkilidir.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016 sonuçları tek kişilik hanelerin %64'ünün, tek ebeveynli hanelerin ise %90'ının kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Bu hanelerde tespit edilen cinsiyet kompozisyonunda önemli bir bulgu yaşlı kadın sayısının diğer hanelerle karşılaştırma yapıldığında oldukça fazla olmasıdır. Tek kişilik hanelerin %34'ünün, tek ebeveynli ailelerin ise %8'inin yaşlı kadınlardan oluştuğu gözlenmektedir. Bu kapsamda, hızlı bir artış eğiliminde olan tek kişilik ve tek ebeveynli hanelere ilişkin politika önceliklerinin geliştirilmesi öngörülmektedir.

2.1.2. Araştırma Kapsamında Tek Ebeveynli Aile Oranlarının Değerlendirilmesi

Tek ebeveynli aile oranı verilerini ele alacak olursak; son 50 yıla baktığımızda çekirdek ve parçalanmış aile sayısının artmakta, geniş aile sayısının da azalmakta olduğu tespit edilmiştir. Dağılmış aile oranı %20, geniş aile oranı %11 olmak ile parçalanmış aile geniş aile sayısından fazladır ve bununla birlikte tek ebeveynli aileler durağan şekilde %5 te kalmıştır. Bu oranda %90'ı da kadının ebeveyn olduğu aileler olarak karşımıza çıkmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016).

Türk Aile Yapısı Araştırması (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016) verileri kapsamında; tek ebeveynli ailelerin özellikleri, 25-44 yaş grubu tek ebeveynli aile oranının artış göstermesiyle kadınlardan oluşan tek kişilik ailelerde ve kadınların ebeveyn olduğu ailelerde iş gücü katılımı artışı görülmektedir. Bu süre zarfında hiç evlenmemiş ya da evli eşi ölmüş aile oranı %1,5 kat artmıştır. Dağılmış aile ebeveynleri dikkate alındığında ise, 10 yıllık dönem içerisinde hiç evlenmemiş ve boşanmış oranlarının da artış gösterdiği görülmektedir. Kadını tek ebeveyn olarak gördüğümüz ailelerde düşük sosyoekonomik düzeye sahip aile sayısında azalma olduğu görülmektedir çünkü kadın istihdamı ve kadınların iş hayatına atılmasında artış söz konusu olmuştur. Bu çıkarımla tek ebeveynli ailelerde gelir artışı söz konusudur. Tek ebeveynli ailelerin oluşum sürecinde zaman etkisi net olarak görülmektedir, 1962 ve öncesinde kurulan ailelerle karşılaştırıldığında, bu ailelerin 2007-2016 döneminde 2,34 katına çıktığı tespit edilmiştir. Diğer bir etkiyle medeni durum ve eğitim süresi değişkenlerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Medeni durumun etkisine bakıldığında, evli olan ebeveynlerle karşılaştırıldığında tek ebeveynli aile oluşma olasılığının eşi ölmüş ebeveynler arasında 2,1 kat; boşanmış ebeveynler arasında ise 2,4 kat daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim değişkeni incelendiğinde ise ebeveynlerin eğitim süresi düştükçe tek ebeveynli aile oluşma olasılığı da artmakta olduğu görülmektedir. 15 yıl ve daha fazla eğitim yılına sahip olan ebeveynlere göre 5-7 yıl eğitim süresi olan ebeveynlerin 2 kat, 0-4 yıl eğitime sahip olan ebeveynlerin ise yaklaşık 3 kat daha fazla tek ebeveynli aile oluşturma eğilimine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tek ebeveynli ailelerin oluşum sürecine ilişkin bulgular incelendiğinde bu ailelerin temelde eşin ölmesi ya da boşanma sonucu oluştuğunu ortaya koymaktadır. Bu hanelerle ilgili diğer önemli gelişme bu ailelerin kurulma sürecinde genç nüfusun zamanla daha fazla yer alması durumudur. Geçici geniş, ataerkil geniş ve çekirdek ailelerin birçok nedenlerle dağılmasıyla kurulan tek kişilik ya da tek ebeveynli ailelerin kurulma aşamasında genç nüfusun da katılımıyla bu aile yapılarının zorunluluk sonucu ortaya çıkmasından farklı olarak bilhassa kentsel alanlarda sosyoekonomik, demografik ve özellikle de düşünsel dönüşüm sürecinin sonucu olarak tercih sonucu kurulmaya doğru bir gösterdikleri tespiti yapılabilmektedir. Tek ebeveynli ailelerin kurulmasında boşanmanın artan etkisini de değerlendirilmesi gereken başka bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3. Araştırma Kapsamında Çocuksuz Aile Oranlarının Değerlendirilmesi

Bu araştırma (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016) kapsamında çocuklu çekirdek ailelerin oranı %49 iken çocuksuz çekirdek aile oranı %19,5'tir. Bölgeler açısından en

fazla oranda çocuksuz çekirdek aile, Batı Marmara'da %24 oranıyla kendini gösterirken; en düşük oranda çocuksuz aile görülme oranları ise Ortadoğu Anadolu %9 ve Güneydoğu %9 oranlarıyla gözlemlenmektedir. Çocuklu çekirdek aile oranının en fazla olduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %62 oranıyla gözlemlenirken; en düşük olduğu bölgemiz Batı Karadeniz'de %35 oranıyla karşımıza çıkmaktadır. Sosyoekonomik statü açısından bu durumu incelediğimizde en belirgin bulgu, sosyoekonomik açıdan en üst grupta yer alan kesimde en yüksek çocuksuz çekirdek aile oranının %30 ile kendisini gösterdiği görülmektedir. İfade edilen bu oran benzer şekilde aynı gruptaki çocuklu çekirdek aile oranına yani %32'ye oldukça yakındır. İleri yaş gruplarına baktığımızda ise çocuksuz veya tek çocuklu ailelerin oranı azalmaktadır çünkü genç nüfusun genel yönelimiyle ve yeni gelen nesil ile çocuksuz aile oranı artmaktadır. 18-34 yaş grubundaki tek çocukluların oranı %61 iken diğer yaş gruplarında oran bu kadar yüksek görülmemektedir.

2.2. Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi 2018 Kapsamında Tek Kişilik Aile Oranları, Tek Kişilik Ailelerde Cinsiyet Değişkeni, Tek Ebeveynli Aile Oranları ve Çocuksuz Aile Oranları Değerlendirmesi

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018), Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi'nin veri kaynağını Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları 2006, 2011 ve 2016 verileri oluşturulmaktadır. Araştırma içerisinde yer alan ana başlıklar; "Türkiye'de doğurganlık davranışları: düzey, belirleyiciler, politikalar", "Türkiye'de aile yapısının değişimi sürecinde tek ebeveynli ailelerin oluşumu, belirleyicileri ve refah durumu (2006-2016)", "Türkiye'de ilk evlilik kurma yaşının ve evliliğe ilişkin pratiklerin değişimi ve boşanmayla ilişkisi (2006-2016)", "Aile içi anlaşmazlıklar, çocuklara yansımalarıyla çocuğun değerinin yıllar içerisinde değişimi", "Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına katılma kararını belirleyen etmenler", "Sosyodemografik ve sosyokültürel farklılıkların eşler arası çatışmaya etkisi", "Türkiye'de aile olmak: içerisi ve dışarısi arasında aile içi ilişkiler", "Sosyal etkileşim ve dayanışma açısından akrabalık ve komşuluk ilişkiler", "Nesiller arası transferin değişimi ve mutluluğa etkisi", "Türkiye'de kuşaklararası bakım ve destek mekanizmaları: risk altındaki nüfusun tanımlanması" ve "Türkiye'de yaşlı insanların refahı ve yaşam kalitesi"dir.

TAYA 2006 (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2006) ve TAYA 2016 (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016) verilerinden aile yapısına göre hane halkı üyelerinin medeni durumlarına bakıldığında, Türkiye'de 2006-2016 döneminde hiç evlenmeyen ve halen evli olan ebeveynlerin oranının azaldığı; eşi ölmüş ya da boşanmış hane halkı üyelerinin oranının ise yükseldiği görülmektedir. Burada en çarpıcı bulgunun, söz konusu beş yıllık dönem içinde boşanmış ebeveynlerin oranının %1,9'dan %4,8'e yükselerek 1,5 kat artmış olmasıdır. Genel olarak aile biçimlerini içeren analizlerde klasik olarak üçlü aile tipolojisi (çekirdek, geniş ve dağılmış) ifade edilmektedir. Fakat, Türkiye gibi hızlı bir sosyoekonomik ve demografik değişim/dönüşüm içerisinde olan bir ülkede aile yapısını klasik aile tipolojisiyle açıklamak doğru olmayacaktır. Bu kapsamda, Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi 2018 çalışmasında aile tipolojisinin oluşturulmasında üç aşamalı bir yöntem çalışılmıştır. Bunlardan birinci aşamasında aile biçimleri; çekirdek, geniş ve dağılmış olarak sınıflara ayrılmıştır. İkinci aşamasında bahsedilen aile yapılarının ikinci derecedeki aile yapıları (ataerkil geniş, geçici geniş; çocuksuz çekirdek, çocuklu çekirdek; tek kişilik, tek ebeveynli, akraba olmayan, diğer dağılmış) oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada da üçüncü derecedeki aile yapıları (çocuksuz çekirdek (<45 yaş), çocuksuz çekirdek (≥45 yaş); çocuklu çekirdek-1 çocuklu, çocuklu çekirdek-2 çocuklu, çocuklu çekirdek-3+ çocuklu; tek kişilik-erkek, tek kişilik-kadın, tek ebeveynli-erkek, tek ebeveynli-kadın) oluşturularak sınıflandırma yapılmıştır.

2.2.1. Araştırma Kapsamında Tek Kişilik Aile Oranlarının ve Tek Kişilik Ailelerde Cinsiyet Değişkeninin Değerlendirilmesi

Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018) veri kaynaklarını incelediğimizde;

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2006: Tek kişilik aile oranı Türkiye genelinde %6,2 olarak tespit edilmiştir. Dağılmış ailelerde tek kişilik erkek oranı %1,7, tek kişilik kadın oranı ise %4,5'tir.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011: Tek kişilik aile oranı Türkiye genelinde %11,8 olarak tespit edilmiştir. Dağılmış ailelerde tek kişilik erkek oranı %4,4, tek kişilik kadın oranı ise %7,3'tür. Türkiye genelinde tek ebeveynli aile oranı ise %4,3'tir.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016: Tek kişilik aile oranı Türkiye genelinde %11,4 olarak tespit edilmiştir. Dağılmış ailelerde tek kişilik erkek oranı %4,1, tek kişilik kadın oranı ise %7,3'tir.

1978-2016 döneminde bir değerlendirme yapacak olursak, dağılmış aile oranının %8'den %20'ye yükseldiği görülmektedir. Bu süreçte, bu değişim ile birlikte tek kişilik hanelerin oranının yaklaşık üç kat oranda arttığı gözlemlenmektedir. Bahsedilen tek kişilik hanelerin yaklaşık üçte ikisi de kadınlardan meydana gelmektedir.

Tek kişilik ailelerin oranının artmasıyla önemli geçiş yaşandığı çıkarımı yapılabilmektedir. Daha yaşlı evli çiftlere bakıldığında ya da bu kuşak incelendiğinde tek kişilik ve tek ebeveynli ailelerin oransal anlamda daha fazla olduğu görülmektedir. Bu kapsamda hem zaman içinde bu ailelere olan geçişin artması hem de bu tek kişilik ailelerin daha yaşlı olan yaş yapılarıyla doğrudan ilişki içinde olduğu görülmektedir.

TAYA 2016 (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016) sonuçları incelendiğinde, her 100 kadına 60 erkek düşmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak da tek kişilik hanelerin yaklaşık %65'inin kadınların tek başına yaşam sürdüğü haneler olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tek kişilik hanelerde her 100 kadına 57; tek ebeveynli hanelerde ise her 100 kadına 58 erkek düştüğü tespit edilmiştir. Yine dağılmış ailelerde de kadın sayısının daha net şekilde fazla olduğu gözlemlenmektedir.

2.2.2. Araştırma Kapsamında Tek Ebeveynli Aile Oranlarının Değerlendirilmesi

Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018) veri kaynaklarını incelediğimizde;

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2006: Türkiye genelinde tek ebeveynli aile oranı ise %5'tir. Tek ebeveynli erkeklerin oranı %0,5 iken, tek ebeveynli kadınların oranı da %4,5'tir.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011: Türkiye genelinde tek ebeveynli aile oranı ise %4,3'tir. Tek ebeveynli erkeklerin oranı %0,5 iken, tek ebeveynli kadınların oranı da %3,8'tir.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016: Türkiye genelinde tek ebeveynli aile oranı ise %5'tir. Tek ebeveynli erkeklerin oranı %0,5 iken, tek ebeveynli kadınların oranı da %4,5'tir.

Bu verilerden hareketle Türkiye'de tek ebeveynli hanelerin oranının durağan bir şekilde %5 civarında sabitlenmiş olduğu gözlemlenmektedir. Tek ebeveynli hanelerin çok önemli bir bölümü yani %90'ı kadınların ebeveyn olduğu aileler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık olarak %90'ı kadınların ebeveyn olduğu bu tek ebeveynli ailelerde, ebeveynlerin giderek daha fazla gençlerden oluştuğu saptanmıştır. 2006 yılında yapılan araştırma sonuçlarında 51,53 olan ebeveynlerin ortalama yaşı 2016 döneminde yapılan araştırmada 50,13'e gerilemiş olduğu görülmektedir. Kadın ebeveynler arasında bu durum incelendiğinde sadece bir yıl ile sınırlı kalan bir gençleşme eğilimi görülürken, erkek ebeveynler arasında bu gençleşme eğiliminin beş yıla yükseldiği gözlemlenmektedir. Tek ebeveynli ailelerde ebeveynlerin yaş dağılımına baktığımızda, 65 ve üstü yaşlarda bulunan ebeveynlerin oranı 2006-2016 döneminde %18,3'ten %14,6'ya gerilediği görülmektedir. Bununla birlikte de 25-44 yaş

grubunda bulunan ebeveyn oranının %53,2'den %58,5'e yükseldiği gözlemlenmektedir. Yapılan araştırmalar döneminde yani 2006-2016 yılları arasında 65 ve üstü yaşlarda bulunan erkek ebeveynlerin oranı %35'ten %32'ye, kadın ebeveynlerin oranı ise %17'den %12'ye gerilemiş olduğu görülmektedir. Bu kapsamda veriler değerlendirildiğinde tek ebeveynli ailelerdeki ebeveynlerin yaş yapılarına ilişkin bulgular, diğer tüm aile yapılarındaki ebeveynlerin aksine bu ebeveynlerin zaman içinde gençleşme eğilimi içinde olduğu yönündedir. Bu ailelerin zorunlu olarak oluşumları dışında tercihlere dayalı olarak oluşmalarına doğru bir geçişin olduğunu çıkarımı yapılabilmektedir.

Araştırmaların yapıldığı süre zarfında ve toplumsal değişimle birlikte çekirdek ve geniş ailelerin ebeveynlerinin işgücüne katılma oranlarında değişimler yaşanmıştır. Dağılmış ailelerde ve alt kategorilerde ebeveynlerin iş gücüne katılım oranlarında önemli artış olduğu gözlemlenmektedir. Dağılmış ailelerin ebeveynleri arasında genel olarak %25'den %32'ye yükselen iş gücüne katılım oranı görülürken, tek kişilik ailelerde %23'den %30'a; tek ebeveynli ailelerde ise %23'den %31'e yükselmelerin olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumu cinsiyet değişkeni kapsamında ele aldığımızda, kadınlardan oluşan tek kişilik ailelerde %53 ve kadınların ebeveyn olduğu tek ebeveynli ailelerde işgücüne katılım hızı sırasıyla %43 artışla karşımıza çıkmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). Bu kapsamda, tek ebeveynli ailelerdeki yetişkinlerin zaman içinde iş gücü piyasasına daha yüksek oranda katılım sağlaması bu ailelerin süregelmesine katkıda bulunmuştur. İhtiyaçlarını ve maddi desteğini karşılayacak başka birine ihtiyaç duyulmaması durumu bu ailelerin kalıcı olmasını kuvvetlendirmiştir ve bu durumun tek ebeveynli ailelerin oluşumunun zorunluluktan tercihe doğru geçiş yaşamasını hızlandırdığı da görülmektedir.

Yapılan araştırma (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018) kapsamında 2006-2016 yılları arasında verilerden yola çıkarak aile yapısına göre hane halkı üyelerinin medeni durumları incelendiğinde, Türkiye'de hiç evlenmeyen ve halen evli olan ebeveynlerin oranının azalma gösterdiği gözlemlenmektedir. Yine medeni durumla ilgili olarak eşi ölmüş ya da boşanmış hane halkı üyelerinin oranının ise yükseldiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda önemli bir bulgu olarak, boşanmış ebeveynlerin oranının %1,9'dan %4,8'e yükselerek 1,5 kat artmış olması göze çarpmaktadır. Tek ebeveynli hanelerdeki medeni durum dağılımı aslında bu ailelerin oluşum süreciyle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu aileler içerisindeki dul ebeveyn oranının 2006-2016 döneminde %65'ten %48'e gerilemiş olması, boşanmış ebeveyn oranının ise %20'den %37'ye yükselmiş olması durumlarıyla bu ailelerin zorunlulukla oluşma sürecinden tercihle meydana gelme sürecine geçiş yaptığının kanıtı olarak çıkarım yapılmaktadır. Bu ailelerde hiç evlenmemiş ebeveynlerin de ortaya çıkmaya başlaması %0,4 oranıyla oldukça az olsa da bu yorumlamayı desteklemektedir. Ayrıca bu ailelerin %14 oranında halen evli ebeveynler olması durumu bu aileler içerisinde boşanmak üzere olan ama ayrı yaşayan ya da göç faktörü, farklı illerde çalışma durumları gibi nedenlerle ayrı hanelerde yaşayan önemli bir ebeveyn grubunun da var olduğunu ortaya koymaktadır. Tek ebeveynli ailelerde erkeğin ebeveyn olduğu ailelere baktığımızda, 2006-2016 döneminde boşanmış ve dul ebeveyn oranının azaldığı gözlemlenmektedir. Tek ebeveynli ailelerde kadının ebeveyn olduğu ailelere baktığımızda ise, hiç evlenmemiş ve boşanmış ebeveyn oranları artışta iken dul ebeveyn oranının azaldığı görülmektedir. Bu durum, yukarıda bahsedilen çıkarımla ilgili olarak bu ailelerin oluşum sürecinde zorunluluktan tercihe geçişte kadın ebeveynlerin önemli rollerinin olduğunu bize göstermektedir.

2.2.3. Araştırma Kapsamında Çocuksuz Aile Oranlarının Değerlendirilmesi

Türkiye'deki çekirdek aile tiplerinden çocuksuz çekirdek ailenin, çocuklu çekirdek aileye göre daha hızlı arttığı araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmuştur. Çocuklu çekirdek aileler içinde ise, Türkiye'de doğurganlığın düşmesiyle doğru orantılı şekilde, özellikle bir ve iki çocuklu aile oranlarında artış, üç veya daha fazla çocuklu aile oranlarında ise bir azalma olduğu gözlemlenmektedir. Araştırmada çocuksuz çekirdek aile, sadece karı-kocadan oluşan aile biçimi olarak tanımlanmıştır.

TAYA araştırmaları kapsamında 2006-2016 yılları arasında çocuksuz aile oranında %15,7'den %19,5'e bir değişim yaşanmıştır. Türkiye'de çekirdek aile oranının artışında bilhassa çocuksuz çekirdek aile sayısının artmasının anlamlı bir katkısı bulunmaktadır. Sadece eşlerden oluşan karı-kocaya dayanan aile oranının artışı, Türkiye'de doğurganlığın ertelenmesi ve bireylerin yaşam beklentisinin artması şeklinde kendini göstermiş demografik değişimin bir sonucu olduğu temel olarak kabul edilmektedir. Bu demografik dönüşümle ilgili olarak başka bir değişim de: ocuklu ekirdek ailenin i dağılımında meydana gelen değişikliklerdir. Türkiye'de yapılan araştırmalar doğrultusunda 2006-2016 döneminde çocuklu çekirdek aile oranında önemli bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu azalmanın özellikle de  ve daha fazla çocuğa sahip çekirdek ailelerin oranında azalışla karşımıza çıktığı gözlenmektedir. Daha geniş bir zaman aralığında değerlendirme yaptığımızda, 1978-2016 döneminde bakacak olursak, bir ve iki çocuklu çekirdek aile oranında artışın,  ve daha çok çocuklu çekirdek aile oranında ise azalışın olduğu aynı şekilde gözlenmektedir. Son 40 yıl içerisinde de geniş aile yapılarında çok önemli bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda ataerkil düzende de değişim söz konusudur. 1978 yılında hane halklarının %19'u ataerkil aile yapısı içerisinde yaşam sürerken 2016 yılında bu oranın %5'e kadar düştüğü saptanmıştır. Yaşanan başka bir değişim ise, geçici geniş ailenin ataerkil geniş aileye göre daha dirençli kalarak zaman içerisinde ataerkil geniş aileden daha yaygın halde karşımıza çıkmasıdır (Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

3. Türkiye'de önümüzdeki 10 Yıl İçerisinde Aile Yapısında ve Kültüründe nem Kazanacak Gelişmelerin Değerlendirmesi

TAYA araştırmaları dikkate alındığında 2006 yılından 2016 yılına kadar olan değişime bakıldığında tek kişilik aile oranlarının Türkiye genelinde %6,2'den %11,4'e yükseldiği ve tek ebeveynli aile oranının da %5'ten %5'e bir değişim yaşamadığı görülmektedir (Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

Yine TAYA araştırmaları kapsamında 2006-2016 döneminde çocuklu çekirdek aile oranında önemli bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Genel dağılım içinde çocuksuz aile oranının %19,5 olduğu tespit edilmiştir. Özellikle genç nüfusta çocuksuz aile sayısının önemli bir artışı söz konusudur (Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

TAYA 2016 verileri kapsamında tek kişilik hanelerde yaşayan erkeklerin %30'unun, kadınların ise %13'ünün boşanmış olduğu gözlenmektedir. Tek kişilik hanelerde yaşam süren kadınlar arasında boşanmış olanların oranının erkeklere göre daha düşük olması, bir açıdan bu hanelerdeki kadınların yaklaşık dörtte nn dul olmasıyla, diğer açıdan da Türkiye'de boşanmış kadınların boşanmış erkeklere göre daha kısa süre içerisinde tekrar evlenmesiyle ilişkili olabilir. Boşanan kadınların tekrar evlenmeye yönelik düşünceleri değerlendirildiğinde ataerkil toplum yapımızdaki baskılar ve kadının dul olma kimliği altında erkekler daha çok baskı altında kalması durumu değerlendirilebilir. Bu sebeple tekrar evlenmeye ve bu baskıdan kurtulmaya çalışan kadınların 2030 yılına kadarki öngördüğümüz süreçte bu eğilimlerinin azalacağı grşndeayım. Kadınlar ataerkil toplum yapısının dönüşümü ve baskılara karşı daha dayanıklı olmaları bu süreçte kadın dayanışmalarının desteğiyle ikinci kez evlenmeye yönelik eğilimleri süreçte azalacaktır düşüncesindeyim. Bu konuyu destekler diğer veri ise kadınların ebeveyn olduğu tek ebeveynli ailelerde ya da tek kişilik ailelerde kadın istihdamının artmış olmasıdır. Ekonomik yönden de güçlenen kadının sadece toplumsal baskı sebebiyle ikinci bir evliliğe yönelmesi konusunda önümüzdeki 10 yıl içerisinde negatif bir değişim olacağı grşndeayım.

Bu kapsamda tek kişilik aile oranlarında ise 2030 yılı için öngörülen istatistiki veri %21 olacaktır. Genel nüfus içerisinde önemli bir oran olarak karşımıza çıkan bu sonuç diğer gelişmiş ülkeleri takip eder niteliktedir. Zaman içerisinde insanlar evlilik konusuna sıcak bakmamaya başlamışlardır. Aile içi şiddet, evlilik sürecinin getirmiş olduğu sorumluluklar ve rol

değişimlerinin insanlar için kabul edilemez olması, genç nüfusun evlilik konusunda olumsuz düşüncelere sahip olması ve aile kurumunun dini ve geleneksel yapısının aşınması gibi durumlar sebebiyle artık insanlar beraber yaşamayı seçmekte ama birlikteliklerini resmi kılmamaktadır. Türkiye’de de zaman içerisinde bu durumun daha da artacağı hatta doğrusal bir yükseliş dışında 2030 yılında hesaplanan istatistik veriden daha fazla oranda tek kişilik aile sayısını görebiliriz.

Tek ebeveynli aile oranının son 10 yıl içerisinde sabit şekilde %5’te kalması durumu için 2030 yılında tahmin edilen istatistik bundan daha fazla olacaktır. Ailelerin çocuksuz ailelere dönüşümü konusunda pozitif yönde bir değişim söz konusu iken tek ebeveynli aile sayısının azalacağı öngörülmekte fakat aynı zamanda boşanma oranlarının artışı ile tek ebeveynli olan aile sayısı da artış gösterecektir. Bu oranın çok büyük bir değişim yaşaması bir ivme kazanması durumu düşünülmemektedir. Fakat bu oranın gerçekliği konusu tartışılır bir durumdur çünkü başka hiçbir sosyal etkeni ve sosyal politikayı dikkate almadan sadece istatistiki olarak bir değerlendirme yapılmıştır. Yine de artış hızı dikkate alındığında tek kişilik aile oranının bu şekilde bir ivmeye sahip olması mümkün görülmektedir. Özellikle şu an içinde bulunduğumuz pandemi döneminde boşanma oranlarının dört kat kadar artmış olması, ev içinde kendi başına yaşama becerilerinin gelişmesi, insanların bu süreçte daha çok kendilerine zaman ayırmaları gibi durumlar tek kişilik aile sayısının ve tek ebeveynli aile sayısının artışına sebep olabilir. Yine bu süreçte boşanma oranlarının artışına benzer şekilde ev içi şiddetin artması durumu çocukların doğrudan aile içerisinde şiddete maruz kalmaları gelecekte evlilik planı yapma konusunda onları olumsuz etkileyebilir ve bu durum doğru orantılı olarak da tek kişilik ve tek ebeveynli aile sayısının artmasına sebep olabilir.

Bu kapsamda çocuksuz aile oranlarında 2030 yılı için öngörülen istatistiki veri ise %24 olacaktır. İnsanların yaşamdan beklentilerinin artması ve bu yönde yaşam kalitelerini artırmaya yönelik istekleri, dünyayı gezmek ve yeni yerle görüp deneyimlemek fikri bu süreçte çocuk faktörünün bir engel olarak görülmesi gibi durumlar, ya da ülke ve dünya durumu hakkında olumsuz öngörülere sahip kişilerin dünyaya yeni bir birey getirmek istememe fikri gibi durumlar çocuksuz aile oranlarının artmasına sebep olmaktadır.

Yavuz ve Yüceşahin (2012), yapmış oldukları araştırma sonrasında, ‘yüksek doğurganlık ve yüksek ideal çocuk sayısı’ gibi değişkenler ile ataerkil aile tipinin yaygınlığı arasında pozitif yönde bağlantı olduğunu ortaya koymuşlardır. Aynı araştırma içerisinde, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan yani ev kadını rolündeki kişi oranıyla geçici geniş aile tipinin yaygınlığı arasında pozitif yönde bir bağıntı saptanmıştır.

Bu kapsamda ataerkil düzen ve çok çocuklu aile arasında pozitif yönde bir bağ kurmak doğru olacaktır. Ataerkil yapının yaptırımlarının daha az görüldüğü batı bölgelerimizde çocuksuz aile oranı diğer bölgelere oranla daha fazladır. Çocuksuz aile sayısı üzerinde öngörülen artış bölgeler arasında farklılıklar gösterse de genel olarak tüm bölgelerde nüfus artış hızının yavaşladığını göz önünde bulundurursak, bu oranın da artacağı öngörüsündeyim.

4.Değerlendirme ve Sonuç

Morgan, ailenin hareketli bir öge/kurum olduğunu dile getirmektedir. Ailede bir sabitlik söz konusu olmadığı için toplum geliştiği/dönüştüğü ölçüde, aile de değişmektedir. Bununla birlikte akrabalık sistemlerinin de değiştiği gözlemlenmektedir. Aile köklü bir dönüşüm gösterdiği zaman akrabalık sistemleri ve aslında geniş kapsamda toplum da dönüşüme uğramaktadırlar (Engels, 2019: 36). Kaçınılmaz olan toplumsal değişim ve zaman faktörüyle aile yapısında değişimler meydana gelmesi kaçınılmazdır. Toplumu oluşturan kurum aile hem yapısındaki değişiklikler ile toplumunu etkilerken hem de toplumsal değişimlerden etkilenecek değişime uğramaktadır. Bu konuda kuramsal yaklaşımların farklı açıklamaları bulunmaktadır. Ailenin

geleceğine ilişkin birçok fikir yürütülmekte ve bu kuramsal yaklaşımlar kapsamında da fikirler desteklenmektedir.

Günümüzde ilke ve kuralları daha önceden toplum ya da yönetim tarafından belirlenmiş olan ve evlilik temelinde dayanan aile sosyal kurumunun yaklaşık 4.000 yıllık bir geçmişinin olduğu düşünülmektedir (zgven, 2009: 25). Tarihsel süreç içerisinde aile kavramının tanımında, yapısında, işlevlerinde ve türlerinde daha çok üretim ilişkilileriyle ilgili olarak değişime bağlı dönüşümler yaşanmıştır (Köse, 2016: 15-16).

Aileyi toplumsal değişimin odağında yer alan bir kurum olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Her toplumsal kurum da olduğu gibi aile de toplumsal değişmenin etkisi altında bulunmaktadır. Toplumsal yapının bölgelere göre farklılık göstermesi veya da aile yapısındaki farklılıklar sebebiyle toplumsal değişimin tüm aile kurumlarında aynı düzeyde değişime sebebiyet vermesi mümkün değildir. Değişimin aynı anda ya da aynı hızla olması da beklenmeyen bir durumdur. Ailenin geleceği hakkında yapılmış olan çıkarımlar ya da tahminler her ne kadar sayısal veriler doğrultusunda oluşturulmuş olsa da gerekilikleri konusu tartışılırdır. Aile dinamiklerinin sahip olduğu bu hareketlilik aile konusu hakkında son dönemde daha fazla çalışma yapılmasının sebeplerinden bir tanesidir.

Kadın ve erkeğin toplumsal konumu ve toplumsal rolleri aile içinde üretilmektedir. Aile kendi başına toplumdan bağımsız bir kurum olamaz. Toplum ve aile arasında karşılıklı ilişkiler vardır. Aile, toplumun ortaya koyduğu rol dağılımları dâhilinde kendini yeniden üretebilmektedir ve değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Dolaylı olarak süreç içerisinde toplumun yeniden üretilmesine destek olan bir kurum olarak aile; cinslerin toplumsal olarak üstlendiği rollerin kuşaktan kuşağa aktarılması bakımından bir göreve sahiptir (Engels, 2019). Bu ailenin toplumda en bilinen ve değer verilen işlevleri arasındadır. Toplumsal roller ve örüntüler genel olarak bir kriz yaşanmadığı sürece kısa süre içerisinde değişen Őeyler değildir. Aile içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılırken zaman Őartları içerisinde dönüşümünü gerçekleştirmektedir.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da aile hem etkileyen hem etkilenen konumları dâhilinde çeşitli değişimler yaşamıştır. Yapılan bu araştırmada, Türk ailesinde bahsedilen dönüşüme/değişime etki etmekte olan unsurlar beş temel başlık altında değerlendirilebilmektedir. Bunlar; toplumsal değerler, g, teknolojik gelişim, yoksulluk ve kadınların çalışma hayatına girmesi olarak sıralanmaktadır (Yaşar Ekici, 2014: 220).

Türkiye 1980'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte yaşam standartlarının, teknolojinin, fırsat eşitliğinin, sağlık hizmetlerinin ve olumlu birçok faktörün gelişmesi sonucunda; nüfusun kentlerde yaşadığı, eğitim düzeyinin yükseldiği, doğuşta beklenen yaşama süresinin uzaması; bunun karşısında yıllık nüfus artış hızının yavaşlaması, toplam milli gelir ve kişi başına düşen gelirin artış gösterdiği bir sosyoekonomik yapı haline gelmiştir. Böylelikle Türkiye toplum yapısının, kırsal, geleneksel, tarımsal ve ataerkil bir toplumsal yapıdan zamanla daha modern, kentli, demografik geçişini tamamlamış konumda bir toplum biçimine dönüşümü hızlanmıştır. Bu kapsamda ailenin hem yapısını hem de değişimini açıklamak için farklı kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır.

Bu yaklaşımların aileyle ilgili söylemlerine bakacak olursak, bunlardan biri sembolik etkileşimci yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımın temel iddiası, insanların öncelikle karşılarındakinin davranışlarını yorumladıkları ve daha sonra eyleme getikleridir. Yani semboller ve yorumlamalar önemlidir. Bu yaklaşım aile içindeki ilişkilerin sürekli olarak değişim yaşadığını ve bundan dolayı da ailenin yeniden tanımlanması gerektiğini düşünmektedir. Bunun aksine evrensel olarak geleneksel bakış, aile birliğinin bir kez kurulması sonrasında ömür boyu sürdürülmesi gerektiği yönündedir. Ancak geleneksel birçok değer ve tutumlardaki genel değişmeler aile konusundaki değerlerimizin de değişmesine sebep olmaktadır (Kalkıner ve Kasapoğlu, 2011: 5). Bu yaklaşımla çocuksuz aile oranının artması ve ataerkil yapının aşınması arasındaki bağlantı kurulabilmektedir. Zaman içerisinde toplumsal değerlerin

değişmesiyle daha çok çocuğa sahip olma geleneğinin ya da evliliğin kutsal bir iş olarak değerlendirilmesi durumlarının değişmesiyle tek kişilik aile ve çocuksuz aile sayısının artması arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Bir diğer yaklaşım ise işlevselci yaklaşımdır. Bu yaklaşım toplumu birbiriyle ilişki içerisinde parçaların görev yapmakta olduğu bir sistem olarak görmektedir. Parsons, bu yaklaşım dâhilinde toplumun koruyucu, yönlendirici, bütünleştirici ve uygulayıcı alt sistemlerden meydana geldiğini savunmaktadır. Aile de bu açıdan toplumun bütünlüğünü sağlamakta bir kurum olarak kabul edilmektedir. Toplumdaki değişimlere bağlı kalarak aile yapısında da değişimler olduğu bu yaklaşımda da kabul görmektedir. Sanayi öncesi toplumda, aile kurumu temel üretim birimi olduğu için geniş aileye ihtiyaç duyulmakta idi. Sanayi toplumunda ise ortak bazı değerleri paylaşan vatandaşlardan oluşan toplumdaki çekirdek aile, çocukların yetiştirilmesi ve erişkinlerin istikrar elde etmesi gibi iki temel işlevi görmekten sorumlu birim haline dönüşmüştür (Kalkıner ve Kasapoğlu, 2011: 9-11). Sunar (2018: 240), Mübecceç Kıray'a göre toplumsal değişimin temel sebebinin iktisadi alandaki değişim olduğunu ifade etmiştir. İşlevselci bir bakış açısıyla Kıray, kırdan yaşanan nüfus artışını besleyecek bir üretkenlik artışı olmadığı için emek fazlası kavramından bahsetmiş ve bunu toplumsal değişimiyle bağdaştırmıştır. Toplum yapısındaki gelişmelerden teknolojinin gelişimi, kadınların iş gücüne katılım oranlarının artması, mesleklerin cinsiyetlerden arındırılması gibi durumlar sonucunda kadının erkeğe bağımlı konumu sarsılmıştır ve bu kapsamda hem boşanma oranlarının artışı hem de kadınların ve erkeklerin yalnız yaşama isteklerinin artışı kendini göstermektedir. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde bu veriler üzerinde artışın sürekli olarak devam etmesi beklenmektedir.

İnceleyeceğimiz diğer bir kuramsal yaklaşım ise çatışmacı yaklaşım olacaktır. Bu kuram, toplumdaki gruplar ve sınırlar arasındaki sosyal, siyasi ve maddi eşitsizlikler üzerinden mevcut sosyopolitik sistemi eleştirmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen kuramcılar, aile içi eşitsiz ilişkilere ve özellikle kadınların ataerkil bir yapıdaki ötelenmiş konumuna odaklanmaktadır. Çatışmacılar, evliliği ve aileyi toplumdaki eşitsiz eril ilişkiyi sürekli hale getiren bir araç olarak görmektedirler. Boşanma oranlarının artmasının güç ve eşitsizlik ilişkileriyle ortaya çıktığı düşünülmektedir (Karkıner ve Kasapoğlu, 2011, s.15). Sunar (2018: 169) çalışmasında Dahrendorf'un görüşüyle her toplumun değişime tabi olduğuna ve bu değişimi kaçınılmaz olan sosyal çatışma sayesinde yaşadığına yer vermiştir. Bu yaklaşım kapsamında kadın-erkek fırsat eşitliği üzerinde göstermiş olduğumuz gelişim öngördüğümüz 10 yıl içerisinde pozitif yönde bir dönüşüm yaşamaya devam edecektir. Kadının iş hayatında erkekler kadar yer alması, üst düzey yönetimde kadın oranının artması, eşitlik politikaları kapsamında Türkiye'deki ataerkil yapıda değişimler gözlemlenmesi beklenmektedir.

Bunun dışında güncel olarak kuramlar tarafından tartışılan ve toplumsal değişimle ilgili olan diğer konu, post-modernizmdir. 1950'lerden sonra sanayide yaşanan değişimler ile oluşan yeni toplumsal formasyonu açıklamak üzere daha geniş kapsamlı bir açıklama post-modern toplum teorileriyle birlikte geliştirilmiştir. Temelde sanayi etkisiyle şekillenmiş olan kitle üretiminin dönüşümü tüm toplumsal süreçleri etkilemiştir ve ortaya çıkan yeni toplum, post-modern toplum olarak adlandırılmıştır (Sunar, 2018: 223). Bu kapsamda değişen toplum biçimimiz değerlendirilirken günümüzde bu kavram sıkça dile gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Beşpınar, F. U. ve Beşpınar, Z. (2017). Türkiye'de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: geleneklerin yanı sıra değişimin yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39, 109-149.
- Canatan, K. (1995). *Bir değişim süreci olarak modernleşme*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2018). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Engels, F. (2019). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. İstanbul: Gece Kitaplığı.
- Ersevim, İ. (2008). *Aile tedavisi: örnekleriyle türleri, felsefesi ve terapisi*. İstanbul: Özgür Yayınevi.
- Kalkıner, N. ve Kasapoğlu, A. (2011). *Aile sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişim ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(2), 89-98.

- Kongar, E. (1992). *İmparatorluktan günümüze Türkiye'nin toplumsal yapısı*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Köse, B., G. (2016). *Geçmişten günümüze aile*. (Ed. N. Adak). (2. Baskı). *Değişen toplumda değişen aile sosyolojik tartışmalar içinde*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 15-38.
- Özbay, F. (2015). *Dünden bugüne aile, kent ve nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özguven, İ. E. (2009). *Evlilik ve aile terapisi*. (2. Baskı). Ankara: PDR Yayınları.
- Subaşı, N. (2002). Toplumsal değişme, aile ve yeni risk alanları. *Çağımızda Sosyal Değişme ve İslam Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Sunar, L. (2019). Değişen toplumsal koşullarda farklılaşan aile yapısı. *Lacivert Dergi*, 61.
- Sunar, L. (2016). *Türkiye'de toplumsal değişim: toplumsal değişimi açıklamak temel kavram ve kuramlar*. Ankara: Nobel Kitap.
- Sunar, L. (2018). *Değişim sosyolojisi: kavramlar, kuramlar ve yaklaşımlar*. Ankara: Atlas Akademik Basın Yayın.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2018). Türkiye'de aile yapısı araştırması ileri istatistik analizi. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35869/taya-18_turkce_kitap.pdf Erişim Tarihi 01.06.2020.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2016). Türkiye aile yapısı araştırması 2016. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf> Erişim Tarihi 01.06.2020.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2011). Türkiye aile yapısı araştırması 2011. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/taya2011.pdf> Erişim Tarihi 01.06.2020.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2006). Türkiye aile yapısı araştırması 2006. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/taya2006.pdf> Erişim Tarihi 01.06.2020.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30, 209-224.
- Yavuz, S., ve Yüceşahin, M. M. (2012). Türkiye'de hane halkı kompozisyonlarında değişimler ve bölgesel farklılaşmalar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(1).